240518 ـ ضابطۀ آنچه مانع رسیدن آب وضو به پوست می‌شود

سوال

می‌خواهم بدانم چگونه میان آرایشی که مانع رسیدن آب وضو به پوست می‌شود و آرایشی که مانع نمی‌شود، تفاوت قائل شوم؟ من می‌دانم چیزی که لایه ایجاد می‌کند، مانند لاک ناخن، مانع وضو است، اما برخی مواد آرایشی هستند که لایه ندارند، ولی تا حد زیادی چرب هستند؛ مانند رژ لب و کرم‌پودر، آیا اینها مانع رسیدن آب وضو به پوست می‌شوند؟ و آیا هر چیزی که water proof یعنی ضد آب است ـ و این انواع فقط با آب به سختی پاک می‌شوند ـ همانطور که در برخی انجمن‌های اینترنتی خوانده‌ام، مانع رسیدن آب وضو می‌شود؟ و آیا مواد پودری مانند رژ گونۀ پودری و سایۀ چشم پودری مانع وضو نمی‌شوند؟ و آیا روش عملی‌ای وجود دارد که بتوانم با آن میان این دو نوع تمایز قائل شوم؟

خلاصه‌ی پاسخ

ضابطۀ آنچه مانع رسیدن آب وضو به پوست می‌شود:
اینکه بر روی پوست، ماده‌ای دارای «جِرم» باشد، یعنی به شکل یک لایه باقی بماند، به طوری که وقتی روی بدن قرار می‌گیرد، اجزای آن منسجم باقی مانده و می‌توان آن را با پوست کندن یا پاک کردن از بین برد، مانند مواد شمعی و لاک.
اینکه بر روی پوست، ماده‌ای باشد که «جِرم ندارد»، یعنی لایه‌ای تشکیل نمی‌دهد، بلکه به محض قرار گرفتن روی بدن، انسجام خود را از دست داده و جذب پوست می‌شود و جسم مستقلی از آن باقی نمی‌ماند، بلکه فقط اثر آن مانند رنگ باقی می‌ماند، مانند اغلب کرم‌ها، روغن‌ها و اثر سرمه و حنا و امثال اینها.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اهمیت رسیدن آب به همۀ اعضای وضو

باید آب به تمام قسمت‌های عضو وضو برسد؛ از جمله دلایل آن از سنت نبوی:

از خالد بن معدان از برخی اصحاب پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم مردی را دیدند که نماز می‌خواند و بر روی پایش لکه‌ای به اندازۀ یک درهم بود که آب به آن نرسیده بود، پس پیامبر صلی الله علیه وسلم او را امر کردند که وضو و نماز را دوباره به جای آورد». به روایت ابوداود (۱۷۵) و آلبانی در «إرواء الغلیل» (۱/۱۲۷) آن را

صحیح دانسته است.

و مذاهب فقهی چهارگانه اتفاق نظر دارند که برای صحت وضو، از بین بردن آنچه مانع رسیدن آب به اعضا می‌شود، شرط است. بنگرید به: الموسوعة الفقهية (۴۳/۳۲۹).

دسته‌بندی موادی که مانع رسیدن آب به پوست می‌شوند

شناسایی موادی که مانع رسیدن آب به پوست می‌شوند، به تجربه و واقعیت بستگی دارد. اهل علم پس از بررسی، این مواد را به دو دسته تقسیم کرده‌اند:

نوع اول: موادی که «جِرم» دارند: یعنی به شکل یک لایه باقی می‌مانند، به طوری که وقتی روی بدن قرار می‌گیرند، اجزای آن منسجم باقی مانده و می‌توان آن را با پوست کندن یا پاک کردن از بین برد. از جمله مثال‌های آن: مواد شمعی و لاک.

این موادی که جرم دارند:

یا ضد آب نیستند، مانند برخی لوازم آرایش و پودرها، که در این صورت برای شخص وضوگیرنده کافی است که پوست را به خوبی مالش دهد تا به گمان غالب او برسد که آب به آن رسیده است.

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله می‌گوید:

«و اما مالش دادن بدن در غسل و مالش دادن اعضای وضو در آن: اگر بدون آن، علم به رسیدن آب پاک‌کننده به محل آن حاصل نشود، واجب است، مانند زیر موهای پرپشت، و اگر آب پاک‌کننده بدون آن [مالش] برسد، مستحب است...

و زیرا با مالش دادن، پاکیزگی حاصل می‌شود و از رسیدن آب به همه جا که واجب است، یقین حاصل می‌شود، پس مشروع شده است، مانند خلال کردن انگشتان در وضو». شرح عمدة الفقه (۱/۳۶۷ ـ ۳۶۸).

و شیخ ابن عثیمین رحمه الله تعالی می‌گوید:

«آنچه در وضو و غسل واجب است، این است که آب بر تمام عضوی که تطهیر آن مطلوب است، عبور داده شود، و اما مالش دادن آن، واجب نیست، اما گاهی مالش دادن در صورت نیاز، مؤکد می‌شود، مانند زمانی که آب بسیار سرد باشد، یا بر روی عضو اثر روغن یا چربی یا مانند آن باشد، در این هنگام مالش دادن مؤکد می‌شود؛ تا انسان از رسیدن آب به تمام عضوی که قصد تطهیر آن را دارد، یقین حاصل کند». فتاوى نور على الدرب (۳/۹۴).

و یا این مواد ضد آب هستند: همانطور که در برخی لوازم آرایشی وجود دارد، که در این صورت واجب است قبل از وضو

از بین برده شوند تا رسیدن آب به پوست در هنگام وضو محقق شود.

نووی رحمه الله تعالی می‌گوید:

«اصحاب ما گفته‌اند: پس اگر در شکاف‌های پاهایش پیه یا شمع یا خمیری را آب کند یا آنها را با حنا رنگ کند و جرم آن باقی بماند، بر او لازم است که عین آن را از بین ببرد زیرا مانع رسیدن آب به پوست می‌شود». المجموع (۱/۴۲۶).

نوع دوم: موادی که «جِرم ندارند»: یعنی لایه‌ای تشکیل نمی‌دهند، بلکه به محض قرار گرفتن روی بدن، انسجام خود را از دست داده و جذب پوست می‌شوند و جسم مستقلی از آن باقی نمی‌ماند، بلکه فقط اثر آن مانند رنگ باقی می‌ماند.

مانند اغلب کرم‌ها، روغن‌ها و اثر سرمه و حنا و امثال اینها. وجود این مواد وضو را باطل نمی‌کند، اما اگر ماده چرب یا روغنی باشد، بر شخص طهارت‌کننده لازم است که پوست را به خوبی مالش دهد تا به گمان غالب او برسد که آب به آن رسیده است.

شیخ ابن عثیمین رحمه الله تعالی می‌گوید:

«اما اگر چربی جرمی نداشته باشد و فقط اثر آن بر اعضای طهارت باقی باشد، ضرری ندارد، اما در این حالت مؤکد است که انسان دستش را بر [عضو] وضو بکشد زیرا معمولاً آب با چربی جدا می‌شود، و ممکن است به تمام عضوی که آن را پاک می‌کند، نرسد». مجموع فتاوی ابن عثیمین (۱۱/۱۴۷).

والله أعلم.